

Joan Fuster

RAMON LLULL

No tant pels seus versos, per les seues obres rimades, com per algunes pàgines excelses dels seus llibres en prosa, passa Ramon Llull a figurar en un dels primers llocs de la poesia catalana i àdhuc de tota la poesia europea medieval. Ja s'ha dit moltes vegades que l'esperit combatiu del Doctor Il·luminat volgué utilitzar les virtuts més elementals del vers a fi de proporcionar-se un instrument, un entre els molts que necessitava, en la seua tasca d'evangelitzador i de polemista. La facilitat que, per a ser retinguts i difosos, donen el metre i la rima, va fer que Llull no menyspreàs els poemes com a mitja d'exposició didàctica. Ell és, també, qui empra, per primera vegada en la historia cultural d'Occident, una llengua vulgar –la catalana– per a empreses abans reservades al llatí. La filosofia parlà en català, per la ploma de Llull, primer que en cap altra llengua novolatina. L'eixamplament de les ambicions de l'escriptor el constrenyia a l'ús de l'idioma quotidià, verge encara, i prometedor.

Però Llull volgué ser igualment un líric en vers. I les seues obres rimades no se n'ixen de la tradició provençal. Mentre que els texts lírics en prosa –el *Llibre de Amic e Amat*– estrenen i posen a prova les forces expressives del català, els versos són una mena de trobadorisme traduït al diví.

Quan par l'estela de l'albor
e s'aparèllon tuit li flor
que el sol montiplic llur color
d'esperança,
mi vest alegrança
d'una douçor, confiança
que hai en la Dona d'amor...

No obstant això, hi predomina la intenció didàctica i el concepte pragmàtic del vers que li és inherent. Si bé amb una gran varietat de formes mètriques i estròfiques – que contrasta amb la quasi absoluta vigència del decasíl·lab dels quatre primers segles de la nostra poesia–, en aqueix llenguatge aprovençalat, monòton en la persistència de rimes idèntiques, Llull aboca la seua autobiografia –*Cant de Ramon, Desconhort*–, les seues obsessions de reformador eclesiàstic –*Lo Concili*–, la seua doctrina ètica –*Medicina de pecat*–... I sobre tot, sura, lleument, el mestratge dels trobadors.

Ramon havia nascut a la ciutat de Mallorca, segons diu la tradició, el 25 de gener de 1233, fill d'un cavaller català que acompanyava el rei Jaume en la conquesta de les Illes. En els alexandrins del *Desconhort* queda al·ludit el drama de la seua joventut –llegendari, de pasta romàntica– i conta l'origen d'aquella passió apostòlica que havia d'animar tota la seua vida:

Can fui gran e sentí del món sa vanitat
comencé a far mal e entré en pecat,
oblidant Déus gloriós, siguent carnalitat;
mas plac a Jesucrist, per sa gran pietat,
que es presentà a mi cinc vets crucifigat
per ço que el remembràs e en fos enamorat

tan fort que eu tractàs com Ell fos preïcat
per tot lo món, e que fos dita veritat
de la sua Trinitat, e com fo encarnat...

La conversió de Llull fou com totes les conversions. La vitalitat original subsistí intacta: solament canvià de sentit. La mateixa febre que havia posat en la seua vida empecatada, i l'art i el treball dels seus anys de trobador profà, va aplicar-los, després de les cinc aparicions, a la lluita pels nous designis religiosos.

Admira pensar l'extraordinària fecunditat, en l'acció i en la meditació, del Barbaflorida mallorquí. Va escriure –en llatí, en català, en àrab– una quantitat fabulosa de llibres, dels quals ens n'han arribat més de dos-cents. Com alguns altres catalans d'aquells segles –com Arnau de Vilanova, com fra Anselm Turmeda, com mestre Vicent Ferrer–, passejà les seues inquietuds de visionari, la seua impaciència de *foll*, per gran part del món conegut. Res no li era tan car, a Ramon Llull, com *l'endreament dels infeels que ignorant ment van a perde ment*. Potser només l'igualava en preocupació aquella altra pruija seua –relacionada amb l'anterior– d'arribar a una explicació racional de la dogmàtica cristiana, en controvèrsia latent o declarada amb jueus i musulmans. Per les corts i les universitats europees, la veu del mallorquí acabà essent un tenaç recordatori dels mals que rosegaven la cristiandat i de les apetències que aquesta havia perdut. Projectà croades, la creació d'escoles de llengües orientals, sistemes nous per a la predicació, complicades estructures metafísiques de validesa universal i incaducable. Fins i tot va anar personalment en terra de sarraïns a predicar i discutir. Diu que allí va morir, octogenari, lapidat per aquells que no es deixaven convertir...

¡Senyor Déus, pluja,
perquè el mal fuja,
car pecat puja!

Aquesta pluja, que Llull demana per al Concili de Viena del Delfinat, era una pluja d'amor, un retorn a la caritat redemptora.

¡Senyor Déus, pluja,
que Ramon s'uja,
car pecat puja!

Però Ramon no *s'uja*, no es cansa, a desgrat del patetisme d'aquests versos ràpids i comminants. I és que ell era *un foll per amor*. El vigor afectiu innerva totes les seues paraules, i això fa possible la seua resistència al desengany, quan els reis i els papes desestimen allò que Ramon postula. Això, sobretot, dóna una consistència interna poderosa a les seues elucubracions filosòfiques i morals.

Pus mon voler vol vostra senyoria,
lo meu membrar e el saber vos vull dar:
car sens voler, Dona, jo què els faria?

diu, adreçant-se a la Mare de Déu. El voler, l'amor, tiny l'acció i la reflexió de Ramon Llull; al seu torn, aquest amor es complica d'acció i de reflexió. Perquè el Beat mallorquí és un contemplatiu que no es resigna a la passivitat. En el *Llibre de Amic e Amat*, les facultats intel·lectives apareixen, amb una reiteració quasi sistemàtica, essencialment vinculades al pur èxtasi místic, a l'erotisme sobrenatural. La possessió de

Déu, per a Ramon Llull, es confon amb una audaç comprensió de Déu.

– Digues, foll, ¿per qual cosa pots esser pus semblant a ton Amat?

Respòs: – Per entendre e amar de tot mon poder les faisons de mon Amat.

És en aquesta breu interpolació de *Blanquerna*, en el *Llibre de Amic e Amat*, on trobem el Llull ardorosament líric. El *Llibre* es compon d'*aitants versos com ha dies en l'any*, i conserva un fastuós regust oriental, fruit dels contactes que l'Il·luminat mantingué amb la literatura musulmana. Com a bon franciscà –i també com a bon mediterrani–, Llull s'hi mostra sensible a l'esclat de la naturalesa, i petits traços de paisatge, la referència als bells animals i a la gràcia de les albes, li serveixen de vocabulari simbòlic. Verdaguer el recordarà en això, en l'altre començament de la poesia catalana.

Cantaven los aucells a l'alba, e despertà's l'Amat, qui és l'alba; e los aucells feniren llur cant, e l'Amic morí per l'Amat, en l'alba.

Però –menys franciscà, en el sentit habitual del mot, que Verdaguer–, les efusions místiques de Llull graviten cap al nucli especulatiu, s'embranquen amb l'afany de coneixença que el té dominat. Hi ha, doncs, un gruix filosòfic, concretament teològic, sota la pell tremolosa d'aquests versicles. L'experiència mística és, per a Ramon Barbaflorida, la màxima experiència intel·lectual.

Demanaren a l'Amic de qui era. Respòs: –D'amor. –De què est? –D'amor.–Qui t'ha engenrat? –Amor. –On nasquest? –En amor. –Qui t'ha nodrit?–Amor. –De què vivies? –D'amor –Com has nom? –Amor . –D'on véns? –D'amor. –On vas? –A amor. –On estàs? –En amor...

Deia l'Amic a son Amat: –Tu est tot e pertot, e en tot e ab tot. A tu em vull dar tot, per tal que jo t'haja tot, e hages tot mi. Respòs l'Amat: –No em pots haver tot, sens que tu no sies de mi. E dix l'Amic: –Hages-me tot, e jo tu tot. Respòs l'Amat: –Si tu m'has tot, ¿què haurà ton fill, ton frare, ta sor, ton pare? Dixl'Amic: –Tu, Amat, est tal tot, que pots abundar a esser tot de cascú qui es done a tu tot.

Cantava l'aucell en lo verger de l'Amat e vénc l'Amic qui dix a l'aucell: –Si no ens entenem per llenguatge, entenam-nos per amor, cor en lo teu cant se representa a mos ulls mon Amat.

–Digues, aucell qui cantes d'amor al meu Amat, ¿per què em turmenta ab amor, qui m'ha pres a esser son servidor? Respòs l'aucell: Si no sostenies treballs per amor, ¿ab què amaries ton Amat?

No és possible abordar, en aquestes notes, la complexitat religiosa i literària de la poesia de Llull. Tanmateix, si avui la seua Combinatòria i el seu fantasiejar extravagant són una curiositat –atractiva, això sí– per als historiadors de la filosofia, hi ha en els seus fragments lírics la realització, i fins i tot la formulació, d'un principi que ha esdevingut fonamental en molts poetes moderns. *Com pus escura és la semblança* –escriu en el *Llibre de meravelles*, avançant-se a l'hermetisme poètic contemporani–, *pus altament entén l'enteniment que aquella semblança entén*. L'obscuritat de la *semblança*, de la imatge poètica, era assumida en tant que camí únic d'una comunicació inefable. Les intuïcions supremes, allò que el poeta aprehén excepcionalment, exigeix ser dit a través d'una alquímia verbal salvadora. La comprensió es podrà produir o no: però si es

produeix, s'haurà assolit la plenitud poètica. I Llull hi va reeixir.

Conceptuós i ingenu, ens ha llegat les pàgines més delicades i saboroses del segle XIII. La seua estranya personalitat, gegantina enmig del panorama nacional i de la mateixa Edat Mitjana occidental, fulgura en alguns fragments de les obres rimades i sobretot en el *Llibre de Amic e Amat* sencer, d'una manera que pocs poetes del seu temps aconseguixen. Compartí les millors virtuts del món cristià i del món oriental. Situat entre tots dos, com

entre la vinya e el fenollar,

el prengué l'amor, i s'hi lliurà, fins a morir, literalment, per l'Amat, en l'alba.

[*Pont Blau*, 34, agost 1955, p. 266-268]

